

C. С. РИНДИН-БАРАНОВ

ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА: КЛАСИФІКАЦІЯ ЗА ВИДАМИ ТА СПОСОБАМИ ФОРМУВАННЯ

У статті проаналізовано економічно сутність такої важливої для будь-якого підприємства складової, як економічна безпека. Обґрунтовано важливість захисту підприємства від різного роду загроз, а також необхідність їх постійного моніторингу. Визначено необхідність забезпечення економічної безпеки підприємства не тільки на рівні підприємств, а й на рівні безпеки держави. Було виявлено два основних підходи до визначення поняття «економічна безпека», на основі чого було надано визначення поняття «економічна безпека підприємства» у сучасних умовах функціонування на ринку України. Був проаналізований термін «загрози», на основі якого було надано визначення терміну «загроза економічній безпеці підприємства». Була сформована класифікація і ранжування загроз в залежності від їх характеру і ступеня представленої ними небезпеки. На основі класифікації загроз був зроблений висновок, що окрім загально світових загроз, загрози для кожного підприємства певні особливості в залежності від його типу та характеру діяльності. Був зроблений висновок що, фактори формування небезпек і загроз діяльності підприємства можна розглядати з різних точок зору в залежності від сфери формування, механізмів впливу і можливості прогнозування. На основі наведеного визначення сформовані причини виникнення глобальних, а також внутрішніх загроз на підприємствах, а також приведена класифікація чинників формування загроз на підприємстві. Зважаючи на проблеми промислових підприємств України, було розглянуто специфічні загрози для промислових підприємств на основі критеріїв, висунутих різними вченими. Було зроблено висновок, що загрози економічній безпеці підприємства перегукуються один з одним і переплітаються, що призводить до певних ускладнень в їх ідентифікації при побудові систем економічної безпеки і виділенні суб'єктів і об'єктів економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, загрози, підприємство, розвиток, критерії.

C. С. РЫНДИН-БАРАНОВ

УГРОЗЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ: КЛАССИФИКАЦИЯ ПО ВИДАМ И СПОСОБАМ ФОРМИРОВАНИЯ

В статье проанализировано экономическую сущность такой важной для любого предприятия составляющей, как экономическая безопасность. Обоснована важность защиты предприятия от разного рода угроз, а также необходимость их постоянного мониторинга. Определена необходимость обеспечения экономической безопасности предприятия не только на уровне предприятий, но и на уровне безопасности государства. Было выявлено два основных подхода к определению понятия «экономическая безопасность», на основе чего было дано определение понятия «экономическая безопасность предприятия» в современных условиях функционирования на рынке Украины. Был проанализирован термин «угрозы», на основе которого было дано определение термина «угроза экономической безопасности предприятия». Была сформирована классификация и ранжирование угроз в зависимости от их характера и степени представляемой ими опасности. На основе классификации угроз был сделан вывод, что кроме общих мировых угроз, угрозы для каждого предприятия имеют определенные особенности в зависимости от его типа и характера деятельности. Был сделан вывод, что факторы формирования опасностей и угроз деятельности предприятия можно рассматривать с разных точек зрения в зависимости от сферы формирования, механизмов влияния и возможности прогнозирования. На основе приведенного определения сформированы причины возникновения глобальных угроз, а также угроз на предприятиях, приведена классификация факторов, формирующих угрозы. Учитывая проблемы промышленных предприятий Украины, были рассмотрены специфические угрозы для промышленных предприятий на основе критериев, выдвинутых различными учеными. Был сделан вывод, что угрозы экономической безопасности предприятия перекликаются друг с другом и переплетаются, что приводит к определенным сложностям в их идентификации при построении систем экономической безопасности и выделении субъектов и объектов экономической безопасности.

Ключевые слова: экономическая безопасность, угрозы, предприятие, развитие, критерии.

S.S. RYNDIN-BARANOV

THREATS TO THE ENTERPRISE'S ECONOMIC SECURITY: CLASSIFICATION BY TYPES AND METHODS OF FORMATION

The article analyzes the economic essence of such an important component for any enterprise as economic security. The importance of protecting the enterprise from all sorts of threats, as well as the need for their constant monitoring, is substantiated. The need to ensure the economic security of the enterprise is determined not only at the enterprise level, but also at the state security level. Two main approaches to the definition of the concept of "economic security" were identified, on the basis of which a definition was given of the concept of "economic security of the enterprise" in modern conditions of functioning on the Ukrainian market. The term "threats" was analyzed, on the basis of which the term "threat to the economic security of an enterprise" was defined. A classification and ranking of threats was formed depending on their nature and the degree of danger they represent. Based on the classification of threats, it was concluded that, in addition to common global threats, threats for each enterprise have certain characteristics depending on its type and nature of activity. It was concluded that the factors of formation of dangers and threats to the activities of the enterprise can be considered from different points of view, depending on the sphere of formation, mechanisms of influence and the possibility of forecasting. Based on the above definition, the causes of global threats, as well as threats at enterprises, are formed, a classification of factors that form threats is given. Given the problems of industrial enterprises in Ukraine, specific threats to industrial enterprises were examined on the basis of criteria put forward by various scientists. It was concluded that threats to the economic security of the enterprise overlap and intertwine, which leads to certain difficulties in identifying them when constructing economic security systems and identifying the subjects and objects of economic security.

Keywords: economic security, threats, enterprise, development, the criteria.

Вступ. В умовах економіки перехідного періоду організації (підприємства), які отримали широку господарську самостійність, зіткнулися з

необхідністю принципово нових підходів до забезпечення власної економічної безпеки, що зажадало корінного перетворення всієї системи захисту економічних інтересів. У процесі становлення

ринкових відносин, створення правової основи цивілізованого підприємництва, посилення недобросовісної конкуренції і криміналізації окремих сегментів економіки основний тягар цих проблем впав на підприємства, які в багатьох випадках виявилися не підготовленими до їх вирішення.

Аналіз стану питання. Наразі питання забезпечення належного рівня економічної безпеки вітчизняних підприємств, вчасне виявлення та діагностика джерел небезпеки потребують посиленої уваги на всіх рівнях діяльності. Впродовж багатьох років спроби вітчизняних та закордонних науковців систематизувати та уніфікувати загрози, що чинять вплив на діяльність суб'єктів економіки, не отримали логічного завершення. Без з'ясування характеру різних загроз неможлива боротьба з ними. Початковим етапом побудови системи управління економічною безпекою підприємства є класифікація загроз, які виникають у випадку відсутності або невчасного реагування підприємства на виклики. Тому згадана проблема досі не втрачає актуальності.

Мета роботи. Метою даної статті є дослідження факторів що можуть загрожувати економічній безпеці на підприємстві.

Аналіз основних досягнень і літератури. Проблема загроз для безпеки підприємства на сучасному етапі розвитку України є питанням національної безпеки, тому є однією з активно обговорюваних. Цій проблемі присвячують свої публікації такі науковці, як З.О. Адамова, Б. Ф. Байда, І. Б. Галюк, В. Ю. Єдинак, А. Д. Калько, Ю. М. Кушнірчук, В. П. Приходько, В. С. Сідак, Л. С. Шевченко, О. Г. Якименко та інші. Цими вченими було зроблено вагомий внесок у систематизацію та узагальнення загроз, розробку методик їх оцінювання, а також запропоновані заходи щодо підвищення дієвості механізмів її забезпечення як зі сторони приватних підприємств, так і зі сторони держави. У той же час проблеми економічної безпеки залишаються одними з найбільш дискусійних, оскільки наукові підходи до їх розгляду, що робляться різними дослідниками, значно відрізняються один від одного.

Викладення основного матеріалу дослідження

Ефективне функціонування підприємства в сучасних умовах залежить від того, наскільки оперативно його керівництво і фахівці здатні уникнути можливі загрози і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

Існує два основні підходи визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства» [9]. Відповідно до першого підходу економічну безпеку підприємства можна розглядати як гіпотетичну відсутність небезпеки. Згідно другого підходу до визначення економічної безпеки підприємства, це його реальна захищеність від небезпеки, тобто спроможність зберегти власну самостійність і реалізувати свої інтереси, незважаючи на наявність

несприятливих факторів зовнішнього чи внутрішнього середовища.

Безпека щодо діяльності підприємства розглядається, як стан підприємства, при якому ефективно функціонують механізми запобігання або зменшення впливу загроз стабільності розвитку і функціонуванню.

Економічна безпека підприємства – захищеність його науково-технічного, технологічного, виробничого і кадрового потенціалів від прямих (активних) або непрямих (пасивних) економічних загроз, наприклад, пов'язаних з неефективною науково-промисловою політикою держави або створенням несприятливого зовнішнього середовища, і не спроможністю до його відтворення [3].

Після визначення поняття безпеки підприємства логічним є дати визначення, що таке загроза економічній безпеці підприємства.

Загроза - це небезпека на стадії переходу з можливості в дійсність, це потенційно можливі або реальні дії зловмисників, здатні завдати моральний, матеріальний чи фізичний збиток. Розрізняють внутрішні і зовнішні загрози, які можуть бути спрямовані на персонал, матеріальні, фінансові та інформаційні ресурси. [4]. Загроза, як форма вираження суперечностей, завжди носить предметний характер. Вона конкретна, наповнена певним змістом і, якщо її небезпека чітко виражена, набуває певну правову характеристику.

Під загрозою безпеки підприємства слід розуміти потенційно або реально можливу подію, дію, процес або явище, які здатні порушити його стійкість і розвиток або привести до зупинки його діяльності. При цьому погрозами вважаються не тільки такі очевидні факти, як, наприклад, посягання на особистість: грабїж, рекет або фізичне насильство, тобто ті, які носять явно кримінальний характер, але і такі неочевидні, як: недобросовісність ділових партнерів і некомпетентність персоналу, необґрунтовані претензії податкових або правоохоронних органів і т. ін.

Форми прояву загроз економічній безпеці на різних рівнях ієрархії організаційно-економічних структур мають відмінності, незважаючи на спільність дії дестабілізуючих факторів в умовах єдиного економічного простору.

До числа таких глобальних чинників слід віднести загальний спад виробництва, розлад фінансової системи, подальше ослаблення конкурентоспроможності і т. п. [5].

Класифікації і ранжування загроз в залежності від їх характеру і ступеня представленої ними небезпеки представлені на рисунку 1.

Економічна безпека організації може бути піддана різного роду погрозам, під якими розуміють сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів, які створюють небезпеку для нормального функціонування підприємства. До них відносяться загрози зовнішнього і внутрішнього характеру [6].

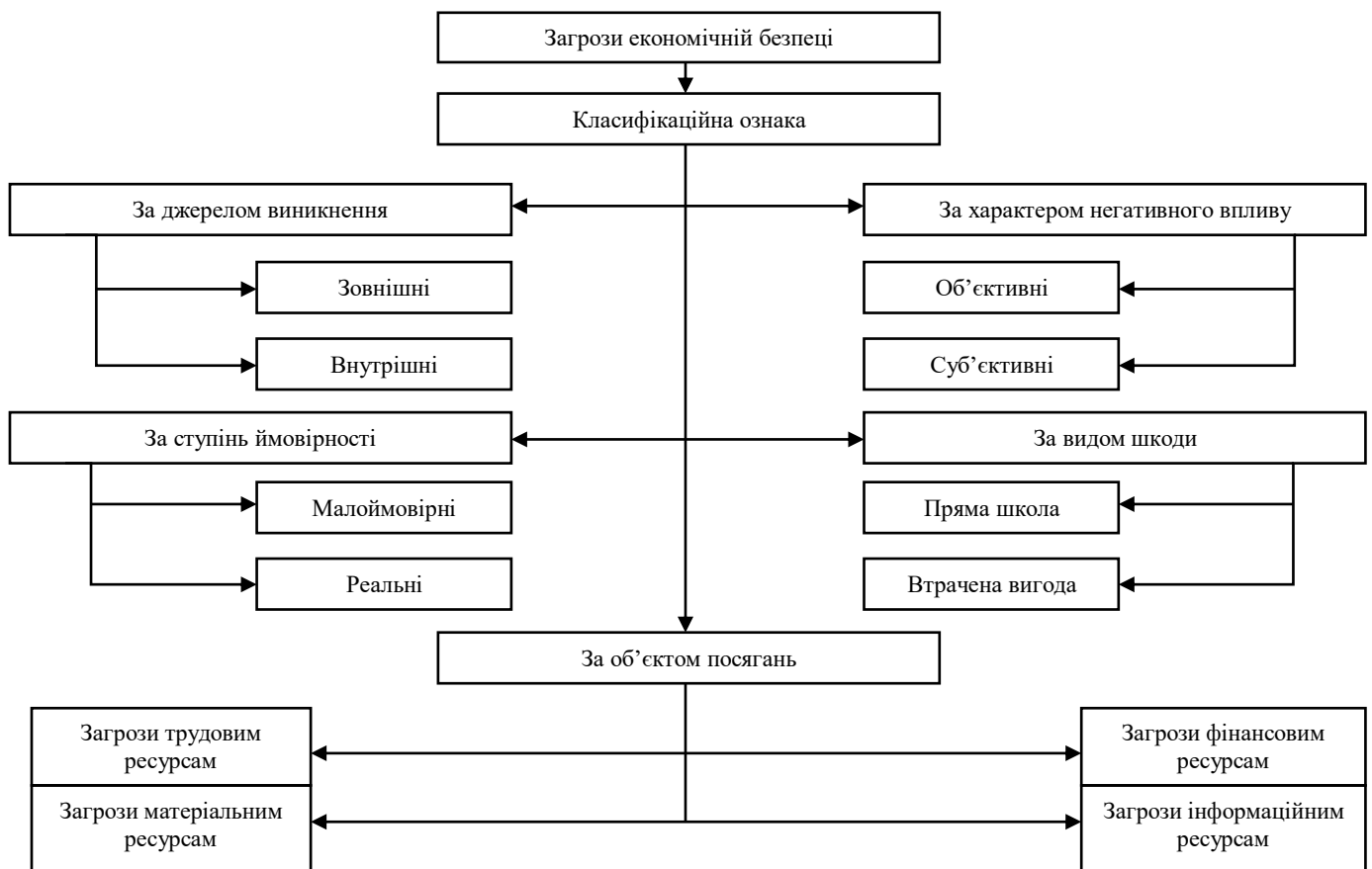

Рисунок 1 – Класифікації і ранжування загроз

До зовнішніх загроз відносять такі, що виникають у макросередовищі (протиправну діяльність конкурентів, неспроможність ділових партнерів, непрогнозований вплив кон'юнктури ринку). До внутрішніх загроз відносять небажані наслідки дії чинників, що формуються у внутрішньому середовищі підприємства (дії або бездіяльності співробітників, витік інформації та ін.).

Для кожного підприємства їх потрібно розглядати індивідуально, залежно від галузі, масштабу діяльності, сезонності продукції, але при цьому, існує ряд універсальних загроз, властивих будь-якій організації. Розглянемо більш докладно дані загрози, а також причини їх виникнення.

Так, зовнішні загрози можуть виходити від конкурентів організації; може бути тиск кримінальних структур, в радянські часи це називалося рекетом; протиправні дії які можуть виражатися в оприлюдненні інформації, що є комерційною таємницею підприємства. [11]

Серед внутрішніх загроз, яким найбільш часто піддається організація, слід виділити діяльність співробітників. Крім цього погрозами внутрішнього характеру є витік інформації від співробітників організації в конкуруючу фірму, заволодіння продукцією підприємства його працівниками для збільшення свого доходу злочинним шляхом, створення проблем у взаєминах з існуючими партнерами. Внутрішні загрози безпеки підприємства можуть бути ненавмисні у випадках, коли вони

пов'язані з відмовою комунікаційної та обчислювальної техніки,.

Фактори формування небезпек і загроз діяльності підприємства можна розглядати з різних точок зору в залежності від сфери формування, механізмів впливу і можливості прогнозування. Широке коло проблем, з якими пов'язана економічна безпека підприємства, вимагає їх узагальнення та системної класифікації. Це дозволить в конкретних умовах окремо взятого підприємства проаналізувати вплив на його діяльність певних функціональних складових. Так, чинники формування небезпек і загроз можуть бути класифіковані [12]:

а) за сферою формування:

- внутрішні;
- зовнішні;

б) за ступенем впливу на бізнес-процеси:

- основні (виробничі, логістичні, маркетингові);
- підтримуючі (фінансово-інвестиційні, інформаційні, кадрові);

в) за ресурсною складовою:

- фінансові;
- матеріальні;
- кадрові;
- інформаційні;

Необхідно зауважити, що існує ряд загроз, характерних для окремих галузей. Так для промислових підприємств найбільш характерні наступні загрози:

- використання адміністративних можливостей для отримання вигоди;
- використання адміністративних можливостей для посилення конкурентного тиску;
- недосконалість механізму контрольних процедур на підприємстві.

Крім зазначених ознак ще виділяють інші групи небезпек. Так, наприклад, Мельник О. А. виділяє наступні групи [7]:

- за способом здійснення: промислове шпигунство, розкрадання, вербування і підкуп персоналу.
- за ознакою віддаленості в часі: безпосередні; близькі (до 1 року); далекі (понад 1 року);
- за можливістю запобігання: форс-мажорні, передбачувані.

В. А. Гадішев і А. Г. Поскочінова пропонують класифікувати небезпеки за наступними чиним [8]:

- за часом виникнення: актуальні; потенційні;
- за частотою виникнення: постійні; випадкові;
- за об'єктивністю існування: реальні; надумані;

Висновки. Виявлення концептуальних основ поняття «економічна безпека» дозволяє розкрити сутність даного феномену. Економічна безпека являє собою такий стан економічної системи, який дає їй можливість розвиватися динамічно й ефективно. Таким чином, підбиваючи підсумки проведеного дослідження, доцільно ще раз відзначити, що відсутність на сьогоднішній день єдності щодо визначення «економічної безпеки підприємства» створює необхідність подальшого вивчення даного питання.

Багато загроз перегукуються один з одним і переплітаються. Це призводить до певних ускладнень в їх ідентифікації при побудові систем економічної безпеки і виділенні суб'єктів і об'єктів економічної безпеки. Тому часто ті самі чинники загроз відносяться до різних класифікаційних груп.

Список літератури

1. Козівкін В. В. Економічна безпека промислового підприємства [Електронний ресурс] 2016. URL: http://www.bmpravo.ru/show_stat.php?Stat=297
2. Бендиков М.А. Экономическая безопасность предприятия в условиях кризисного развития. *Менеджмент в России и за рубежом*. № 10. 2011. С. 97.
3. Сенчагов В. К. Экономическая безопасность общий курс. *БИНОМ. Лаборатория знаний*. 2012. 813 с.
4. Каранин Е.В. Экономическая безопасность: на уровне государства, региона, предприятия: учебник. Киров: ВятГУ, 2016. С. 391.
5. Грунин О., Грунин С. Экономическая безопасность организации. Питер. 2010. 160 с.
6. Гапоненко В.Ф., Беспалько А.Л., Власьков А.С. Економічна безпека підприємств *Ось-89*. 2007. 208 с.

7. Мельник О. О. Система загроза економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс]. Мельник О. О. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. 2011. № 25. С. 97–103.
8. В. А. Гадышев, О. Г. Поскочина *Вестник Санкт-петербургского университета* ГПС МЧС России. 2011. № 2. С. 27–31.
9. Джораев В.О. Экономическая безопасность предприятия. ФГБОУ ВПО "ОГИМ". 2015.153 с.
10. Соловйов, А. І. Економічна безпека господарюючого суб'єкта. *Сучасний менеджмент*. 2009. 218 с.
11. Козаченко Г. В., Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізми забезпечення. Київ. Лібра. 2003. 280 с.
12. Гапоненко В. Ф. Економічна безпека підприємств. Підходи і принципи. *М. Ось-89*. 2007. 208 с.

References (transliterated)

1. Kozivkin V. V. Ekonomichna bezpeka promyslovoho pidpryyemstva [Economic security of industrial enterprise]. 2016. Available at: http://www.bmpravo.ru/show_stat.php?Stat=297
2. Bendikov M. A. Ekonomicheskaya bezopasnost' predpriyatiya v usloviyakh krizisnogo razvitiya. [Economic security of the enterprise in conditions crisis development.]. *Management in Russia and abroad*. No. 10. 2011. Pp. 97.
3. Senchagov V. K. Ekonomichna bezpeka zahal'nyy kurs: pidruchnyk. [Economic Security General Course: A Textbook.]. *BINOM. Laboratory of Knowledge*. 2012. Pp 813.
4. Karanina E. V. Ekonomichna bezpeka: na rivni derzhavy, rehionu, pidpryyemstva: pidruchnyk [Economic security: at the level of the state, region, enterprise: a textbook]. Kirov, Vyatka State University. 2016. Pp 391.
5. Grunin O., Grunin S. Ekonomichna bezpeka orhanizatsiyi. [economic security of the organization]. St. Petersburg. 2010. Pp. 160.
6. Gaponenko V.F., Bepalko A.L., Vlaskov A.S. Ekonomichna bezpeka pidpryyemstv [Economic security of enterprises]. *Here's the 89*. 2007. Pp 208.
7. Melnyk O O. Sistema zahroza ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva. [System of threat to the economic security of the enterprise]. *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu* [Bulletin of the National Technical University]. "Kharkiv Polytechnic Institute". 2011. № 25. pp. 97–103.
8. V. A. Gadyshchev, O. G. Poskochinova. *Vestnik sankt-peterburgskogo universiteta* [Bulletin of St. Petersburg University]. State Fire Service of the Ministry of Emergencies of Russia. 2011. No 2. pp. 27–31.
9. Dzhorayev V. O. Ekonomicheskaya bezopasnost' predpriyatiya. [Economic security of the enterprise.]. FSBEI HPE OGIM. 2015. Pp. 153.
10. Solov'yev, A. I. Ekonomicheskaya bezopasnost' khozyaystvuyushchego sub'yekta. [Economic security of the economic entity.]. *Modern Management* 2009. Pp. 218.
11. Kozachenko H. V., Lyashenko O. M. Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva: sutnist' ta mekhanizmy zabezpechennya. [Economic safety of the enterprise: essence and mechanisms of providing.]. Kyim. Libra. 2003. Pp 280.
12. Haponenko V. F. Ekonomichna bezpeka pidpryyemstv. Pidkhody i pryntsyry. [Economic security of enterprises. Approaches and principles.]. *AS Os-89*. 2007. Pp 208.

Надійшла (received) 18.03.2020

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Риндін-Баранов Сергій Сергійович (Рындин-Баранов Сергей Сергеевич, Ryndin-Baranov Sergey Sergeevich) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», студент; місто Харків, Україна; e-mail: mr.serzh.97@gmail.com.